

HORIZONTI NOVOG MEĐUNARODNOG EKONOMSKOG PORETKA KROZ ZELENU EKONOMIJU/ HORIZONS OF THE NEW INTERNATIONAL ECONOMIC ORDER THROUGH THE GREEN ECONOMY

Stručni članak

Enes Huseinagić¹

¹Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Aleja Konzula Meljanac bb, Travnik, BiH,
e-mail: huseinagic_e@hotmail.com

Sažetak:

Europski zeleni plan predstavlja paket inicijativa u području politika kojim se želi osigurati zelena tranzicija EU-a, pri čemu je krajnji cilj postići klimatsku neutralnost do 2050. godine. Ovim Planom se artikulira tranzicija Europske unije u pravedno i prosperitetno društvo s modernom i konkurentnom privredom. Kada je riječ o novom ekonomskom poretku teoretski horizont razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji gdje je i Bosna i Hercegovina, kao dva epohalna sistema u savremenoj stvarnosti, predstavlja nezaobilazno pitanje. Gdje je mjesto Bosne i Hercegovine u ovom poretku u relacijama spomenuta dva osnovna sistema? Naravno da ni jedna tranzicija ne može trajati ovoliko dugo koliko mi to govorimo za Bosnu i Hercegovinu. Ali, na jedan način, u jednom posebnom horizontu, on se ipak nameće kao određena neophodna i moguća realnost među njima i u toj realnosti bar kao privid nečeg "trećeg". To je već dovoljan povod da se upustimo u ispitivanje suštine gledišta današnje pozicije Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: Globalizacija, konkurentnost, tranzicija, klimatska neutralnost
JEL klasifikacija: A13

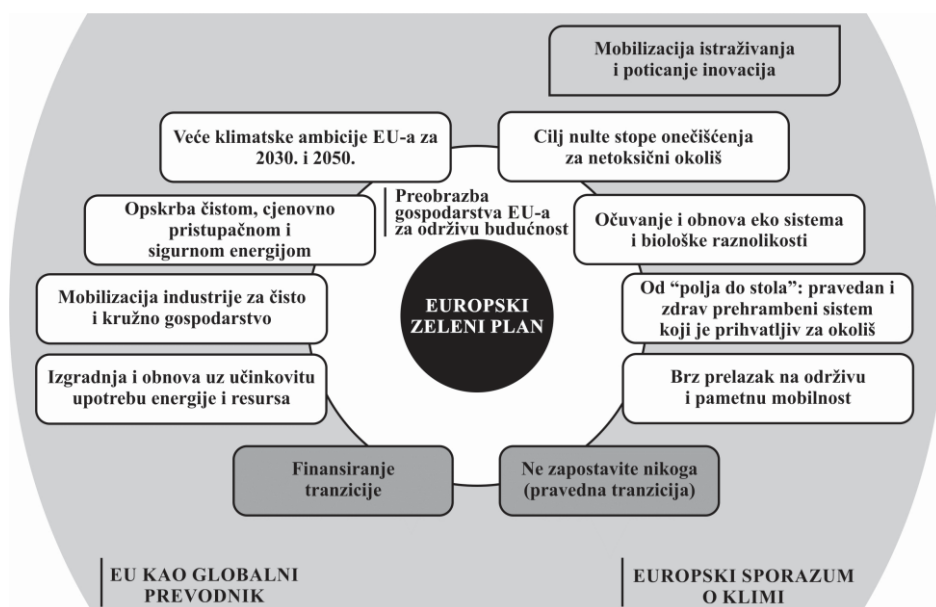
Abstract

The European Green Plan is a package of initiatives in the field of policies aimed at ensuring the green transition of the EU, with the ultimate goal being to achieve climate neutrality by 2050. This Plan articulates the transition of the European Union into a just and prosperous society with a modern and competitive economy. When it comes to the new economic order, the theoretical horizon of developed countries and countries in transition, including Bosnia and Herzegovina, as two epoch-making systems in contemporary reality, is an unavoidable question. Where is the place of Bosnia and Herzegovina in this order in relation to the mentioned two basic systems? Of course, no transition can last as long as we are saying about Bosnia and Herzegovina. But, in one way, in one particular horizon, it nevertheless imposes itself as a certain necessary and possible reality among them, and in that reality at least as a semblance of a non-existent "third". This is enough of a reason to start examining the essence of the point of view of today's position of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Globalization, competitiveness, transition, climate neutrality
JEL classification: R49

Uvod

Jedini akt na koji u ovom trenutku možemo ukazati, kao na akt u kome ideja novog međunarodnog ekonomskog poretka nalazi svoju izvjesnu konkretizaciju i u kome europska zajednica manifestira svoju spremnost da ga prihvati i u praksi realizira, jeste „Europski zeleni plan“. Europski zeleni plan predstavlja paket inicijativa u području politika kojim se želi osigurati zelena tranzicija EU-a, pri čemu je krajnji cilj postići klimatsku neutralnost do 2050. godine. Ovim Planom se artikulira tranzicija Europske unije u pravedno i prosperitetno društvo s modernom i konkurentnom privredom. U njemu se ističe da je potreban sveobuhvatan i međusektorski pristup u kojem sva relevantna područja politike doprinose krajnjem klimatskom cilju. Paket obuhvaća inicijative iz područja klime, okoliša, energetike, saobraćaja, industrije, poljoprivrede, čistih tehnologija i održivog finansiranja. Sve te inicijative međusobno su snažno povezane i u znatnoj mjeri se nadopunjuju. Europski zeleni plan pokrenula je Komisija je u decembru 2019. godine, a Europsko vijeće primilo ga je na znanje iste godine. Europski zeleni plan ima za cilj da Europa postane prvi klimatski neutralan kontinent do 2050. godine. Slika 1. ilustrira Europski zeleni plan sa svim svojim projekcijama aktivnosti.

Slika 1. Europski zeleni plan⁸

1. ZELENA EKONOMIJA KAO NOVI POKRETAČ RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE

Ako pođemo od samog tog akta, kao već gotove činjenice, morat ćemo odmah konstatirati da je on od samoga trenutka rađanja, pa sve do danas na prostorima Zapadnog Balkana dočekan i okružen sa jasno izraženim rezervama od nekih glavnih aktera koji bi trebalo da ga private i da se angažiraju u njegovom realiziranju. Tu su, na jednoj strani određene političke strukture i na drugoj privredni subjekti koji vremenom gube zagarantirani profit. Zna se, normalno, o kojim akterima je riječ. To su prije svega moćnije zemlje kojima nije u cilju razvijanje ovog dijela Balkana po europskim principima i, na suprotnoj zemlji Europske unije. Prve nije zadovoljavao

⁸ <https://idop.hr/sto-je-europski-zeleni-plan/>, pristupljeno 12.10. 2023. godine.

time što je svojim konceptom i zahtjevima previse izlazio iz okvira profitabilnih kriterija tržišne ekonomije, dok se drugima nije uklapao u njihove doktrinarne vizije “europskog ekonomskog i društvenog sistema”. Sa tim rezervama, tako ponuđeni i po “normalnoj proceduri” prihvaćen koncept novog europskog plana (pa i ekonomskog poretka) je, praktično, samo kao poredak trećeg glavnog aktera u globalnim odnosima, to jest, poredak zemalja u tranziciji inkorporiran Europsku uniju. A to je, upravo, ono što treba da bude. Kao europski, on bi morao biti univerzalan i općeprihvatljiv. I tu se već otvara jedan krupan problem, na koji se mora naći neki odgovor ako se jedan ovakav poredak želi i treba realizirati.

Istina, treba pomenuti da rezerve prema ovome poretku nisu izražene u vidu njegovog radikalnog odbijanja. Učiniti nešto tako u današnjem svijetu značilo bi suprotstaviti se rješavanju njegovih, a sigurno i zemalja Zapadnog Balkana dobro poznatih kritičnih i već dramatičnih problema. Takav moralni odijum ne bi želio danas niko privezati za sebe. U tom smislu, moglo bi se reći da generalnu ideju i potrebu podržavanja jednog novog okvirnog plana s mjerama za unaprjeđenje učinkovitog iskorištavanja resursa prelaskom na čistu kružnu ekonomiju prihvaćaju svi, ali se problem postavlja u pogledu konkretnog koncepta i sistema u kome bi on mogao biti prihvatljiv i za zemlje u tranziciji kakva je i Bosna i Hercegovina. U tome, zapravo, i leži sporno pitanje u kojem pravcu da se iznađu horizonti u sferi međunarodnih ekonomskih, pa i širih odnosa, u kojima bi njihovi akteri, u onoj njihovoj ekonomskoj i društvenoj realnosti u kakvoj se trenutno nalaze, mogli naći izvjesne dodirne tačke i prostore, u kojima bi rješavajući svoje parcijalne probleme istovremeno doprinosili i rješavanju globalnih problema ekonomskog i društvenog razvoja. Koji bi to mogli biti horizonti, kako ih iznaći i identificirati? „Zelena tranzicija je naša budućnost i nešto bez čega nećemo moći biti konkurentni niti opstati na ovoj planeti. Europska unija je dala vrlo jasne smjernice za zelenu tranziciju. Ciljevi su vrlo jasni, a to je da Europa želi biti zeleni kontinent do 2050. godine. To daje jasne smjernice svima nama u Bosni i Hercegovini, prije svega, realnom sektoru, kako bi bili konkurentni na europskom tržištu, a i svima nama u Bosni i Hercegovini kako bi živjeli u skladu sa prirodom i ostavili prirodne resurse za buduće generacije.”⁹

2. NOVI EKONOMSKI HORIZONT BOSNE I HERCEGOVINE

Kada je riječ o novom ekonomskom poretku teoretski horizont razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji gdje je i Bosna i Hercegovina, kao dva epohalna sistema u savremenoj stvarnosti, predstavlja nezaobilazno pitanje. Gdje je mjesto Bosne i Hercegovine u ovom poretku u relacijama spomenuta dva osnovna sistema? Naravno da ni jedna tranzicija ne može trajati ovoliko dugo koliko mi to govorimo za Bosnu i Hercegovinu. Ali, na jedan način, u jednom posebnom horizontu, on se ipak nameće kao određena neophodna i moguća realnost među njima i u toj realnosti bar kao privid nećeg “trećeg”. To je već dovoljan povod da se upustimo u ispitivanje suštine gledišta današnje pozicije Bosne i Hercegovine.

Kao što znamo, danas neki teoretičari zemalja u razvoju, a na svoj način i teoretičari razvijenih zemalja, zastupaju gledište po kome se do novog međunarodnog ekonomskog poretka može doći jedino putem ekonomske transformacije svijeta. Prema tome, po ovim shvatanjima vizija novog međunarodnog ekonomskog poretka stavlja se u istu ravan sa vizijom nekog, kako ga oni zamišljaju globalnog ekonomskog sistema, svakako, kao osnovice nekog šireg gledišta moderne ekonomije. Na prvi pogled ova gledišta su sasvim korektna i konsekventna, pogotovo

⁹<https://www.biznisinfo.ba/zelena-ekonomija-sansa-za-domacu-privredu-put-ka-povecanju-radnih-mjesta-i-uspjesnijem-poslovanju/>, pristupljeno 03.11. 2023. godine.

kada se ima u vidu nesporan stav savremenih ekonomskih teorija da za boljitak svih nema druge alternative.

Pa ipak, malo bolji uvid u ovaj teoretski stav pokazat će nam da on predstavlja previše uprošćeno i pojednostavljeno tumačenje veze između uspostavljanja novog međunarodnog poretka i nespornih transformacijskih procesa zemalja Zapadnog Balkana. Mislimo da se u tom stavu ne uzima dovoljno u obzir činjenica da osnovni okvir, odnosno horizont u kome se odigravaju ovi procesi predstavlja okvir suverenih i nezavisnih zemalja. Ti procesi su, kako znamo, stvar unutrašnjih odnosa snaga i suverenih prava svake zemlje uzete pojedinačno. Tek sa te pozicije, uz puno međusobno poštovanje suverenih prava, dolazi u obzir i njihovo transponovanje u okvir i međunarodnih odnosa. Po ovom kriteriju isključuje se, dakle, bilo kakvo njihovo imperativno nametanje sa strane.

Ovaj kriterij, kako je poznato, nije samo stvar postignute konvencije na globalnom međunarodnom planu. Prije toga, ili čak i nezavisno od toga, on je stav savremene teorije o pravu svake zemlje na njen puni identitet i suverenitet. Ako zemlja, u svome državnom okviru, treba da bude konstitutivni realni okvir u koje bi to trebalo najbolje da se ostvari, onda bi to istovremeno značilo i pravo svakog privrednika, građanina, ... na ekonomski prosperitet i bolji život uopće. U stvari, pravo na automno uređivanje ekonomskih, ekoloških, pravnih i svih drugih odnosa je dato potpisano brojnim europskim i svjetskim konvencijama. Implikacije ovog kriterija i prava na međunarodne odnose su sasvim jasne. Zemlje se u njima pojavljuju jedne prema drugoj sa svojim posebnim sistemima i konceptima razvoja ali u zajedničkom europskom okviru “Zelena ekonomija”. Pojavljuju se u tome sa jednakim pravima i kao razvijene zemlje i kao zemlje u tranziciji, a također i u svojim posebnostima. Kao takve, jednako su podvrgnute realnostima međusobne ekonomske međuovisnosti i komplementarnosti. Na toj osnovi, jednako su upućene i na međusobne odnose ekonomske saradnje i tržišne razmjene. U tim odnosima, nezavisno od karaktera njihovih unutrašnjih sistema i razvojnih orijentacija, jednako su podložni istim ekonomskim mjerilima vrjednovanja njihovih proizvoda i usluga. Ukratko, sa svim tim svojim sličnostima ili razlikama jednako su upućene jedne na drugu jer Europska unija i djeluje zajedno ne samo u ekonomskim, nego i pravnim, medijskim i svim ostalim projekcijama razvoja. Iako sa različitim motivima, jednako su i interesno usmjerene na to.

Prema tome, one su time upućene i zainteresirane da traže neke nove horizonte svoje međusobne ekonomske saradnje i razmjene i “Zelena ekonomija” je sasvim sigurni njihov imperativ. U datim uvjetima to su horizonti u kojima zajedničko djelovanje kroz ostvarivanje “zelene” saradnje ničim ne remeti punu autonomnost njihovog unutrašnjeg sistema i razvoja. Dakle, to su sasvim uvjetno određeni horizonti. Kako saradnja i razmjena, u uvjetima međuovisnosti današnjeg svijeta, predstavlja nužnu potrebu svih zemalja, nezavisno od karaktera njihovih unutarnjih sistema i razvoja, to se ovi horizonti javljaju ujedno i kao jedini horizonti u kojima one mogu naći svoj zajednički sistem ekonomskih, pravnih, ekoloških, medijskih i drugih odnosa, upravo onaj koji označavamo danas nazivom novog međunarodnog europskog poretka “Zelena ekonomija”.

U ovom slučaju to bi, očigledno, bio poredak koegzistencije razvijenih i zemalja u tranziciji sa onim njihovim sistemskim osnovama i razvojnim karakteristikama kakve one trenutno imaju, ali istovremeno i poredak unutrašnje transformacije npr. Bosne i Hercegovine u onom smjeru o kome ovdje govorimo. Drugim riječima, poredak čije egzistiranje ne isključuje historijsko

odvijanje transformacionih odnosa od socijalizma ka modernom demokratskom društvu. Međutim, i poredak koji te procese stavlja, po određenom doktrinarnom kriteriju, u njihov pravi okvir i kolosjek.

Krajnji zaključak iz svega navedenog bio bi da novi ekonomski horizont kreiran kroz “Zelenu ekonomiju” ima svoje mjesto i opravdanje i u uvjetima prije epohalne pobjede, odnosno ulaska Bosne i Hercegovine u Europsku uniju.

2.1. Suverenitet

Već ranije je istaknuta osnovna uloga i značaj koji ima suverenitet zemalja u određivanju horizonta novih odnosa i novog međunarodnog ekonomskog poretka u Europi i svijetu. Tome je potrebno da se dodaju i malo bolje sagledaju i glavni momenti u kojima se ta njegova uloga i značaj u realnosti današnjeg svijeta odražavaju.

Postavljajući sebi taj zadatak, mislim da bi se na prvo mjesto moglo staviti utjecaj suvereniteta zemalja na otvorenost ekonomije. Ili tačnije rečeno, njegov utjecaj na međunarodnu trgovinu, brzinu privrednog rasta i otvorenosti privrede. Kao što znamo, današnji svijet je definitivno postao svijet suverenih zemalja. I ne samo to. Najveći dio zemalja, a s njima i najveći dio čovječanstva, to pravo je tek sada, u novijoj historiji stekao. Prema tome, i sa tom činjenicom to je jedna sasvim nova kvaliteta u stvarnosti današnjeg svijeta i jedna sasvim nova determinanta u njegovom razvoju.

Suverenitet zemlje podrazumijeva činjenicu da je ona autonoman subjekt u svjetskim odnosima i u svjetskom razvoju. To ujedno znači i da je autonoman subjekt vlastitog razvoja i, na toj osnovi, autonoman subjekt u izboru pravca svog uključivanja u međunarodnu ekonomiju. Ako pođemo od malo prije pomenute činjenice da se najveći dio zemalja današnjeg svijeta odskora našao u tom položaju, onda će nam biti lako razumljivo da taj njihov autonomni položaj daje glavni pečat savremenim promjenama u ovom ekonomskom horizontu. Mogli bi se sasvim osnovano zaključiti, da on te ekonomske horizonte iz temelja revolucionira.

Prije svega zemlje koje su bile zahvaćene ratom i stekle svoju nezavisnost su, kako znamo, mahom ili nerazvijene, ili, u jednom boljem slučaju nedovoljno razvijene. Prema tome, njihov autonoman razvoj u toj njihovoj situaciji, po prirodi stvari, mora biti i ubrzan razvoj, odnosno, morao bi, po toj logici stvari, biti takav. Uz to, u savremenim uvjetima on je, po svojoj sadržini i u svojoj osnovi, privredni razvoj. A to znači i razvoj koji vodi totalnoj industrijalizaciji a sa njome neizbežno u totalnom priključivanju savremenoj ekonomiji. Istovremeno, to je i razvoj koji, normalno vodi formiranju kompletnih ekonomskih struktura u okviru zelene ekonomije. Ukratko, razvoj koji vodi stvaranju jedne sasvim nove osnove društva zasnovanog na zelenoj ekonomiji.

Pogled na takvu osnovu i perspektivu ove dimenzije može da dovede na pomisao i pitanje: ne svodi li se u njoj autonomni razvoj zemalja, u svome krajnjem rezultatu, na zanemarivanje njihove dosadašnje autoritativnosti privrede? Naravno, i kad se ne zanemari mogućnost takvih tendencija na ovim osnovama ipak treba imati u vidu mnogo dominantnije faktore koji će ipak nadvladati i pristupiti procesuiranju “zelene ekonomije”. Na prvom mjestu, može se, na primjer, podsjetiti na činjenicu da autarhizam ekonomski šteti prije svega onima koji se na njega orijentiraju. Ako se to uvijek ne pokazuje odmah na samom početku njegove primjene, iskustvo uči da sama praksa na to vrlo brzo upozorava. Nadalje, orijentacija na što kompleksnije

ekonomske strukture u uvjetima izuzetno široke diverzifikacije savremene industrijske privrede, koja pokazuje, čak i u širokoj lepezi kvaliteta i asortimana istih industrijskih proizvoda, otklanja svaku opasnost da se među zemljama i na osnovama takve strukture, neće moći naći ekonomski najpogodnije komparativne kombinacije u dimenzijama globalizacije i savremenih međunarodnih podjela rada. Na taj način, kriterij kompetnih ekonomskih struktura ne mora, u osnovi, stajati u suprotnostima sa mogućnostima i težnjama za jednom ekonomski racionalnom podjelom rada. S druge strane zna se, da insistiranje na kompletnim ekonomskim strukturama, posmatrano s aspekta suvereniteta zemlje, ima i značaj mogućnosti “odstupnice” u slučaju poremećenosti međunarodnih odnosa i ugroženosti samog suvereniteta pritiscima i agresijom sa strane. U tom slučaju kompletnija ekonomska struktura dolazi do izražaja kao ekonomska podloga nezavisnosti, odnosno suvereniteta zemlje.

2.2. Integritet

Već je istaknuto da je globalizirani svijet definitivno postao svijet koji je sastavljen od autonomnih zemalja u smislu njihovog autonomnog razvoja. Ali, on je danas i svijet integriteta. Prije svega, integriteta njegove ekonomije što pokazuje „Europski zeleni plan”. Koji incira području politika kojima se želi osigurati zelena tranzicija zemalja EU-a, a sa ciljem postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine. Dakle, ovim Planom se artikulira tranzicija Europske unije u pravedno i prosperitetno društvo s modernom i konkurentnom privredom.

Ono što hoće da se postigne na planu “zelene ekonomije” kada se govori o novom međunarodnom poretku, smjera faktički u dva osnovna pravca: prvo u pravcu korigiranja nepovoljnih efekata postojećeg tržišta na ekonomske odnose i razvoj u svijetu i drugo, u pravcu u kome se ide dalje od toga i u kome se izlazi iz okvira sadašnjih kriterija i rezona.

Nema nikakve sumnje da se korekturama nepovoljnih tržišnih efekata, odnosno “isprawkama” sadšenjg globalnog tržišta može izvanredno mnogo postići u pravcu stvaranja jednog pravednijeg, zdravijeg i boljeg ekonomskog poretka, ali je isto tako neosporno da se formiranje “zelene ekonomije” nikako ne može zadržati ili iscrpiti samo na tome.

U ekonomskom pogledu, zna se, komponenta integriteta ima značaj multidiscipliniranja efekata autonomnog razvoja. Posebno u ekonomičnosti i produktivnosti internog rada, zatim u tržišnoj konkurentnosti na humanim osnovama i propulzivnosti. U uvjetima međusobnog respektovanja suvereniteta, i u, tom odnosu, međusobnih autonomnih interesnih pozicija, varijanta integriteta mora ispunjavati i druge dodatne uvjete. Ona prije svega, ne smije biti diskriminatorsna prema trećima. Ne smije, zatim počivati na principu subordinacije, odnosno na supranacionalnom diktatu. U njoj mora biti isključen odnos paternalizma. Jednom rječju, u svom internacionalnom horizontu, uz konsekvatno respektovanje principa suvereniteta zemalja, ona može počivati jedino na principu dogovora kroz Europski zeleni plan. To je sasvim dovoljno da ona ispuni svoju pozitivnu ulogu u realiziranju ne samo jednog ekonomski efikasnog već i društveno demokratiziranog razvoja, za kojim se danas u svijetu teži.

2.3. Pokretanje Europskog zelenog plana

Svi su saglasni da budućnost Europe ovisi o zdravom planetu. Zemlje EU-a predane su postizanju klimatske neutralnosti do 2050. i ispunjenju svojih obaveza na temelju Pariškog sporazuma. Europski zeleni plan strategija je EU-a za postizanje tog cilja za 2050. Europski

zeleni plan pokrenula je Komisija je u decembru 2019., a Europsko vijeće primilo ga je na znanje na sastanku također u decembru mjesecu.

Šta nam u ovom pogledu pruža Europski zeleni plan sa ekonomskog aspekta?

Poznato je da se ovom Planu projeciraju dva osnovna prigovora. S jedne strane, stavlja se akcenat na tržišne kriterije, prigovara se da je koncept isuviše pomjeren iz okvira tržišne realnosti današnjeg svijeta, te da je, kao takav, pomalo utopistički, dok se s one druge strane, koja glavni akcenat stavlja na humane momente, ističe da se u njemu prave pretjerani ustupci tržišnim rezonima i osnovama, odnosno da je previse tržišno obojen. Nema sumnje da je u ovom slučaju i jedna i druga strana u ponečemu ili u dobroj mjeri u pravu. Po svoj prilici problem leži u pravom doziranju ili balansiranju jednog i drugog momenta u jedinstvenom konceptu. Ne, razumije se, u vidu bilo kakvog kompromisa, već na bazi realne ocjene svih ekonomskih optimuma i nespornih općih humanih obaveza, koje mogu biti prihvatljive za sve partnere i aktere koji učestvuju, i koji su pozvani da učestvuju, u njenom definiranju i ostvarivanju u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina se u Europskim komisijama puno češće spominje kao zemlja Zapadnog Balkana, te će europski zeleni plan biti prilagođen Zapadnom Balkanu, a ne državama pojedinačno. Još nije sasvim jasno kako će države Zapadnog Balkana učestvovati, ali izvjesno je da hoće, te se sprema svojevrsna zelena agenda namjenski prilagođena zemljama Zapadnog Balkana.

Zeleni odgovor, odnosno zeleni plan je kreiran kao niz aktivnosti koje treba realizirati za dostizanje postavljenog cilja Europske unije. Tako je EU u zeleni plan postavila nekoliko ciljeva koji se mogu integrirati u jedan opći a to je unaprijeđenje blagostanja ljudi i kao takav ga treba posmatrati i u širem kontekstu.

Ne ulazeći u srce Plana i njegove realnosti i ispravnosti za zemlje Zapadnog Balkana, ne može se zapostaviti činjenica da svi relevantni faktori moraju kreirati ambijent za privlačenje novca iz inostranstva kroz zelenu agendu.

Područja poput energije, poljoprivrede, transporta i sl. su geografski i administrativno nerazdvojivi elementi te iz tih razloga Europska unija gleda integralno na Zapadni Balkan.

LITERATURA

[1] <https://idop.hr/sto-je-europski-zeleni-plan/>

[2] <https://www.biznisinfo.ba/zelena-ekonomija-sansa-za-domacu-privredu-put-ka-povecanju-radnih-mjesta-i-uspjesnijem-poslovanju/>